

ADALÉKOK A HAZAI KÖNYVTÁRAK STATISZTIKÁJÁHOZ.

REIZNER JÁNOSTÓL.

I.

Vitál Alajos könyvtára.

György Aladárnak „Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben“ című nagybecsű művéből sok örvendetes tapasztalat tárul fel. Senki sem képzelte, hogy a köz- és magánkönyvtáraknak oly tekintélyes száma létezzék, mint a mennyit abban ismeretve találunk. Pedig az összes könyvtárak nincsenek felvéve, a mű nem mondható teljesnek, számos könyvtártulajdonos ismételt felhívás daczára sem küldte be a statisztikai hivatalhoz a kibocsátott kérdő-íveket, s így a becses mű tökéletes képet nem is adhatott. A hiányok s hézagok lassanként felderülnek, s évek múlva, az újabb felvételek alapján, a hazai könyvtárak statisztikája is teljesebb lesz, mint az, mely most előttünk fekszik.

A véletlen alkalmat adott, hogy a *Vitál*-féle könyvtárral tüzetesebben megismerkedhettem, s minthogy e tekintélyes magánkönyvtárról a statisztikai hivatal felvételi lapot nem kapott s a könyvtár ismertetése így a hazai könyvtárak statisztikájából igen természetesen kimaradt; ennél fogva a könyvtárt ez úton ismertetjük meg a hazai szakkörökkel.

A *Vitál*-féle könyvtár alapítója néhai alszászi Vitál Alajos királyi ítélő táblai bírósági elnök s egykor a Szent-László társulat alelnöke volt. Ifjú korától fogva nagy szeretettel s gonddal gyűjtötte a könyveket, melyek halála után Vitál Lajos földbirtokos tulajdonába jutottak.

A könyvtár jelenleg Nagy-Zókán, Pozsonymegyében van fölállítva, s azon ritka szerencsés körülménynek is örvend, hogy czédula-catalogusa is van, ámbár e catalogus nem egyöntetű s nem egészen kielégítő, de azért a könyvtár tartalmának megismerésére teljesen elegendő.

E czédula-catalogus szerint a könyvtár mintegy 5500 műből áll. A kötetek száma 8000. Ezenkívül mintegy 4000 füzet és apróbb nyomtatvány járul hozzá.

Az 5500 műből 1731 hungarika és pedig 573 magyar, 984 latin, 164 német, 8 szláv és 2 francia nyomtatvány.

Az 1731 hungarika különösen a történelmi, jogi, bölcselmi, hittudományi s igen kis részben a természettudományi szakot öleli fel. Meg van az országgyűlési irományoknak s az Articuli Diaetales teljes sorozata. Megvan Fejér és Katona, habár nem teljesen. Megvannak továbbá Aszalay, Bartal, Bárdossy, Benkő, Bél, Bombardi, Bonfin, Budai, Cornides, Cherrier, Csaplovics, Czwitteringer, Deserici, Endlicher, Engel, Érdy, Frank, Ferrarius, Fessler, Fényes, Gánóczy, Grossing, Hevenessy, Horányi, Horvát István, Huszty, Istvánffy, Kassics, Katanchich, Kazy, Kelemen, Kollár, Koller, Kolinovich, Kovachich, Kövy, Keresztúry, Kithonich, Miller, Palma, Pray, Perger, Podhradszky, Révay, Ribini, Roskoványi, Rummy, Rupp, Salági, Schwandtner, Schönwiesner, Szentiványi, Szegedi, Szlemenics, Szvorényi, Timon, Thuróczy, Wagner, Wallaszky stb. Szóval az összes régibb forrásmunkák mind egytől egyig megvannak, s a nevezetesebb munkáknak mondhatni teljes gyűjteményét feltaláljuk benne. Az újabbak közül azonban csak Horváth, Szalay, Kerékgyártó, Fraknói, Jakab E., Cantu stb. munkái fordulnak elő. A folyóiratok közül a „Magyar Hirmondó“, „Tud. Gyűjtemény“, „Magyar Könyvtár“, „Minerva“, „Urania“, „Athenaeum“ s „Figyelő“, „Kritikai Lapok“, „Századunk“, „Uj M. Múzeum“, „Tudományos Értekező“, „Századok“ stb. vannak meg. Jelentékeny számmal szerepelnek a kéziratok is. A 4000 kisebb füzetből mintegy negyed a hazai sajtó kisebb termékei közül való. Ezek többnyire röpiratok, alkalmi versek, egyházi és vegyes beszédek. Mintegy másfélszáz halotti beszéd is van a gyűjteményben. Ezek jobbára a kolozsvári és debreczeni múlt századbéli sajtótermékek, s többnyire a br. Bánffy, gr. Bethlen, Vargyasi Dániel, Gyulai, Incze, Kajali,

gr. Kun, br. Kemény, Nalácz, Pataky, Ráday, Rédey, br. Splényi, gr. Teleky, Toroczky, br. Vay, gr. Wass, br. Wesselényi, Visky stb. család tagjaira vonatkozó emlékezetek.

A könyvtárban 10 magyar incunabulum is van, ezek a következők :

1. *Káldi Gy.* Szent Biblia, Bécs 1626.
2. *Prágai András.* Fejedelmeknek serkentő órája. Bártfa. 1628.
3. *Pázmány P.* A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra és egynehány ünnepekre rendelt evangéliumokról Predikációk. Pozsony, 1636.
4. *Pázmány.* Hodegus. Pozsony, 1637.
5. *Veresmarti Mihály.* Intő s tanító levél. Pozsony, 1639.
6. *Approbatae Constitutiones Regni Transylvaniae...* Várad, 1653.
7. *Pethő Gergely.* Rövid Magyar Cronica. Bécs, 1660.
8. *Lippai János,* Posoni Kert. 1664.
9. *Felvinczi György.* Az Anglia országban lévő salernitana Scholanak Jó Egészségről való Megtartásnak módgyáról írott Könyve. Lőcse, 1694.
10. *Balog György.* A Marcus Tullius Ciceronak Négy könyvei. Lőcse, 1694.

A Vítál-könyvtárnak a hungarikákon kívül eső másik része mintegy 3800 műből áll. Ezek is kiválólag történelmi, jogi, bölcselmi s hittudományi művek, s túlnyomó részben latin nyelvűek. A külföld XVI—XVIII. századbeli irodalmának válogatott s legjelesebb termékeit feltaláljuk abban, úgy hogy messze vezetne, ha csak a legjelesebb auctorok neveinek elősorolásába bocsátkoznánk. A latin classicusok különféle kiadásainak egész sorozatával találkozunk itt.

A kisebb nyomtatványok és füzetekből ide tartozólag mintegy 3000 darabból álló rendkívül becses gyűjteménnyel dicsekszik a könyvtár. E füzetek legtöbbszörre a XVI. és XVII-dik század termékei. Augsburg, Amsterdam, Basel, Baden, Brema, Breslau, Berlin, Bécs, Brügge, Cassel, Cöln, Danzig, Drezda, Frankfurt, Genf, Gotha, Göttinga, Gröningen, Greifswaldau, Halle, Hamburg, Haaga, Heidelberg, Helmstadt, Jena, Kiel, Lipcse, Lübeck, Magdeburg, Marburg, München, Nürnberg, Prága, Re-

gensburg, Rostock, Stuttgart, Strassburg, Tübinga, Varsó, Velenze, Wittenberg, Utrecht stb. nyomdáiban megjelent akadémiai és más dissertatiók oly tömegével találkozunk itt, a minőre más magángyűjteményben aligha akadunk.

Több incunabulum¹ is van a Vitál-féle könyvtárban. Ezek közül említhetjük a következőket :

1. Bartholomaeus Anglicus. De Proprietate Rerum. Nürnberg, (Koburger) 1492.

2. Arbor consanguineitatis. Bécs, 1505.

3. Joannis Naeorlari Chronica. Coloniae. 1500.

4. Erasm. Roterod. Enchiridion. Argentorati, 1514.

5. Aulus Gellius. Noctium Atticarum Libri XIX. Basel, 1519.

6. Erasm. Roterod. Adagia. Basel, 1520. stb.

Mindezekből látható, hogy a Vitál-féle könyvtár a hazai magánkönyvtárak egyik legtekintélyesebbje, leggazdagabbja, mely értékre s belbecsre nézve sok más hason terjedelmű könyvtárt jóval felülmúl.

A könyvtárban, mint azt már általában tapasztalhatni, hogy több mű többes példányban is megvan, de viszont némely kiválóan értékes mű csak hiányosan van meg.

Igen sok régi rézmetszetes kiadás van közöttük. Többnyire disznóbőr, pergament és francia kötéssel vannak ellátva.

Csak az a kár, hogy e könyvtár is, mint annyi sok más hazai magánkönyvtár eladásra kerül, s valószínűleg külföldre vándorol és szétszóródik. A tulajdonos azt meglepő olcsó áron hajlandó lenne elidegeníteni, s valamely főúri vagy kisebb vidéki könyvtárra nézve a legjobb acquisitio lenne.

¹ Az incunabulumokra nézve a határvonalat az 1500-ik év képezi. Ez a bibliographia mostani álláspontja. Panzer rendszere, mely a XVI. század első negyedéből, sőt még azon túli időből való nyomtatványokat is az incunabulumokhoz sorozta, ma már meghaladott álláspont. Szerk.